

systematisch werkend man van wetenschap (561). Hij was een *virtuoso*, een ontwikkeld liefhebber van exotica en natuurfilosofie. In die kringen bewoog hij zich in Londen.

De egodocumenten, zoals de doorlopende reeks van brieven van Loten aan zijn broer in Utrecht, maken het mogelijk dat Raat zijn levensloop van maand tot maand in groot detail kan reconstrueren. Maar wat Loten zelf zegt over mensen die hij ontmoet en van wie hij er sommigen echt waardeert, blijft nogal aan de oppervlakte. Over zijn relatie met zijn tweede vrouw Lettice Cotes is hij voor die tijd vrij openhartig. Maar het steeds weer terugkerende thema van zijn astma-aanvallen is overheersend. De eerste tekenen daarvan deden zich op Lotens terugreis uit Indië voor. Ondanks baden in zeewater en een kuur in Spa worden de klachten steeds ernstiger en vanaf oktober 1773 tot februari 1777 noteert Loten precies hoeveel opium hij neemt om de ademnood dragelijk te maken. Raat noemt zijn brieven dan vooral een ziektegeschiedenis.

Men kan zich afvragen of de doorlopende reeks egodocumenten een voldoende reden is zo een dikke biografie over Loten te schrijven. Raat behandelt de betekenis van Loten als dienaar van de VOC niet. Evenmin acht hij hem een man van wetenschap. Op die manier blijft er een historisch marginaal persoon over. Raat brengt daartegen de betekenis van ieder mensleven in het geweer en zet die af tegen de gangbare geschiedschrijving van samenlevingen, instituties en de politiek. Was hij erin geslaagd om het leven van Loten op een werkelijk vernieuwende wijze te analyseren of te beschrijven, dan zou dit opmerkelijk zijn geweest. Maar Raat wil juist niet analyseren; hij wil slechts aan de hand van een compilatie van citaten duidelijk maken hoe Loten zijn leven zag. Maar die visie was verre van opmerkelijk. Zo werd deze biografie een aaneenschakeling van citaten. Maar ze is zeker interessant voor wie wil weten hoe Lotens verzameling is ontstaan, hoe die verspreid raakte en waar de onderdelen nu zijn te vinden.

Bovendien zijn er vele verwijzingen naar Londen en Utrecht in de tweede helft van de achttiende eeuw. Tenslotte moeten de vele genealogische aantekeningen en lijsten van Lotens voorouders vermeld worden.

HUGO S'JACOB, LEIDEN

Breman, Jan, *Koloniaal profijt van onvrije arbeid. Het Preanger stelsel van gedwongen koffieteelt op Java, 1720-1870* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, 455 blz., ISBN 978 90 8964 264 6).

The so-called Preanger stelsel, the West Java based system of forced cultivation and delivery of coffee to the colonial government, has received little scholarly attention since the landmark study of De Haan a century or so ago. That negligence is all the more remarkable given the proliferation of studies over the last quarter of the twentieth century on the *Kultuurstelsel* inaugurated by Van den Bosch in Java 1830 and on its social and economic impact upon the Javanese. In this fresh (notwithstanding the long period of its gestation), dense and deeply researched new book, Jan Breman traverses the long period of colonial policy and practice underlying the Preanger stelsel, from the seventeenth to the nineteenth centuries, and its deleterious effects upon the peasantry upon which it was visited. Properly, Breman locates the system as part of a longer phase of colonial exploitation which includes, rather than simply precedes, the aims and strategies of the more notorious *Kultuurstelsel*.

While 'Java', at least in American English, is a synonym for coffee, the crop was not introduced to the island until the early seventeenth century, where it quickly became an item of coerced peasant cultivation and delivery to the Dutch (who had gradually, almost accidentally and often incompletely come into possession of

the territory) through the aegis of indigenous aristocratic chiefs whose own futures became a function of their loyalty to the Dutch. Hilly, distant, and populated by small, often scattered and mobile populations, amongst them many in-migrants, the Priangan very rapidly became the centre of a large-scale and highly profitable monopoly forced coffee production and delivery industry. In his examination of the system, Breman seeks to understand 'how the mobilisation of labour and land took place, what were the motives for the employment of coercion as the organising principle of production, and the consequences of the appropriation of people's resources for economy and society' (14).

His solution begins with an analysis of Dutch management of the vertically-organised, now territorially secure and highly personalised indigenous patronage relationships which dominated in the Priangan, themselves increasingly underpinned by a gathering tendency for stable settlement and the decline of territorial mobility. The result, Breman argues, was 'a colonial variant of tributary production methods' (66), under which 'effective and profitable levies of peasant labour made the incorporation [*inschakeling*] of chiefs desirable and indispensable' (71). Those chiefs were well rewarded financially for their efforts on behalf of the VOC, even if their prodigality often saw them bound in (intergenerational) chains of credit dependency to the Dutch; the Dutch themselves, uninterested in the minutiae of local custom, provided those chiefs with an institutional stiffening which bolstered their power and the wealth they gained from other pursuits. Notwithstanding later governmental efforts to streamline, centralise, and better regulate the system – sometimes framed in pseudo-emancipatory terms – it remained in place essentially unchanged (though much expanded, especially into forested upland areas, so that almost 70,000,000 coffee trees were reportedly under cultivation in the Priangan in the mid-1850s) for another seventy years following the collapse of the VOC.

Profit was central to the Dutch and important for the chiefs. According to Breman's account, however, it provided no stimulus for peasants to produce and deliver coffee, since they received little or nothing for their work. What pressed them to labour was a regime of relentless, sometimes violent, coercion – premised on the idea that simple peasants would not work without compulsion – which forced them to trek to mountain coffee plantations, plant and tend as many as a thousand coffee trees, and harvest and transport the fruit. Their reward was poverty and misery, so that they fled when circumstances permitted and otherwise took refuge in multiple varieties of everyday resistance. Breman's account is measured and assured and compelling, a splendid piece of sustained synthesis.

It ends, however, with a discordant and unsatisfactory epilogue, where Breman reflects upon historiographical trends, especially recent ones, relating to the analysis of Dutch colonial exploitation. There, Breman directs his particular ire at recent historians of the *Kultuurstelsel* such as Fasseur, Van Niel and myself. Those writers stand accused of a revisionist/apologist approach which privileges, and seeks to justify, a 'state-centred' analysis of the colonial system of unfree labour. For Breman, colonial coercion originates in the racist idea that 'backward' peoples must be pressed against their will if they are ever to progress. Accordingly, any attempt to acknowledge that development – in the form of opening new channels for the economic advancement of peasants – might have eventuated, immediately or otherwise, as a direct result of such coercion, seems *prima facie* inadmissible – no matter what the evidence might suggest. It is unfortunate that what is otherwise so rich and detailed a work should limp to this confused and apparently deeply ideological conclusion.

Tippe, Klaas, **'Een echte Overijsselschman'. Frederik Allard Ebbinghe Wubben (1791-1874). Burger, bestuurder en historicus in een rurale omgeving** (Dissertatie Groningen 2010; [Groningen: Rijksuniversiteit], 2010, 444 blz., ISBN 978 90 367 4209 2); Baartmans, Jacques, **Robert Jasper baron van der Capellen tot den Marsch (1743-1814). Regent, democraat en huisvader** (Hilversum: Verloren, 2010, 236 blz., ISBN 978 90 8704 150 2).

Een stevig proefschrift over een burgemeester en notaris van Staphorst in de negentiende eeuw is op het eerste gezicht geen aantrekkelijke uitdaging voor een recensent die niet gespecialiseerd is in de geschiedenis van de kop van Overijssel. Na enig lezen blijkt al spoedig dat het proefschrift waarop Klaas Tippe in 2010 aan de Rijksuniversiteit Groningen promoveerde de lokale geschiedenis overstijgt. Tippe beschrijft het leven van de Overijsselse burgemeester en notaris Frederik Allard Ebbinghe Wubben (1791-1874) als een microgeschiedenis van bredere ontwikkelingen van het Nederland van de eerste helft van de negentiende eeuw. Hij analyseert Ebbinghe Wubben aan de hand van begrippen als het (plattelands-)burgerschap, staatsvorming, intergenerationale overdracht, de ontwikkeling van historisch bewustzijn en het habitus begrip van Bourdieu. Het grootste belang van dit proefschrift ligt in het verbinden van lokale geschiedenis, veelal beoefend door liefhebbers zonder academische ambities, met de wetenschappelijke geschiedschrijving van professionele historici. Terecht merkt Tippe op dat het wetenschappelijk onderzoek naar staatsvormingsprocessen doorgaans op het nationale niveau wordt beschreven en de interactie tussen nationaal, regionaal en lokaal niveau onderbelicht blijft.

Gezien het spreekwoordelijk imago van Staphorst als de bij uitstek orthodoxe gemeente in Nederland, is het verrassend om te vernemen dat Ebbinghe Wubben eerder getypeerd moet worden als een verlichte bestuurder en burger

zonder duidelijk religieus profiel. Hij keerde zich als gezagsdrager juist tegen de Afscheiding van 1834 door op repressieve wijze op te treden tegen de afgescheidenen. Zoals bij zo veel Nederlandse nationale en lokale bestuurders lagen de wortels van de loopbaan van Ebbinghe Wubben in de napoleontische tijd, die door Tippe opmerkelijk genoeg met de anachronistische en misleidende term 'bezettingstijd' wordt aangeduid. Als piepjonge maire, de laagste schakel in het bestuur van het immense napoleontische keizerrijk, diende Ebbinghe Wubben in toenemende mate repressieve maatregelen van hogerhand als de conscriptie uit te voeren. Het gegeven dat de wortels van Ebbinghe Wubben buiten Staphorst lagen en hij dus natuurlijk gezag ontbeerde, maakte de rol als gezagsdrager er niet gemakkelijker op. Uit de weerstand die Ebbinghe Wubben ontmoette van de plaatselijke bevolking, blijkt hoe moeilijk het invoeren van een gelijkvormig bestuur op lokaal niveau was en hoe groot de kloof tussen imperiaal bestuur en lokale praktijk was.

Hoewel Ebbinghe Wubben als napoleontische bestuurder de omwenteling van november 1813 niet zonder kleerscheuren overleefde, werd hij door het nieuwe bestuur in Zwolle gehandhaafd. Nu weer onder betiteling 'schout' was Ebbinghe Wubben een willig instrument voor de verlichte centralisatiepolitiek die Willem I in navolging van Napoleon voerde. Op terreinen als gezondheidszorg, onderwijs, armenzorg, infrastructuur en rampenbestrijding probeerde de schout de macht van de lokale overheid uit te breiden om zo het welzijn van de onderdanen te verbeteren. Tippe verklaart overtuigend het toenemende succes waarmee Ebbinghe Wubben de nog jonge instellingen van het gemeentebestuur gezag gaf bij de weerspannige Staphorsters door de wijze waarop de schout omging met de corporatistische instellingen uit het *Ancien Régime*. Hoewel de oude structuren formeel door het Overijsselse reglement op het lokale bestuur van 1818 waren afgeschaft, bleven ze in de praktijk nog enige jaren bestaan.